

SÖRMLANDSLÄTEN

1986

Nr 2

Innehåll

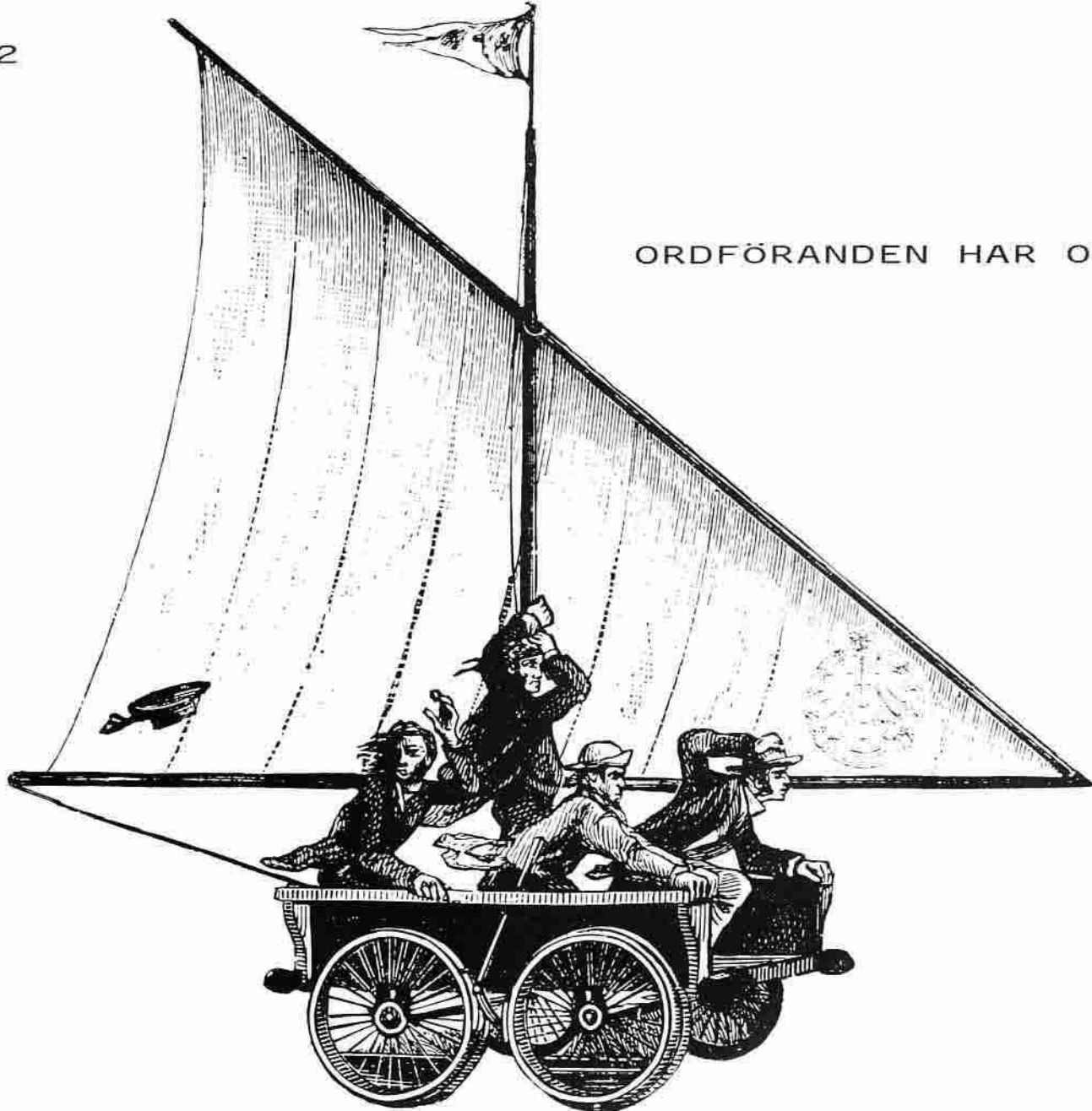
	sid.
Ordföranden har ordet	2
En ny folkmusikbok	4
Redaktören har ordet	9
Artiklar av Nils Dencker	11
Vart är folkdansrörelsen på väg?	21
Ny utbildning för folkdansare	25
En dansbok från 1700-talet	26
Melodi efterlyses	27
Skivrecension	32
Sankte Per och joggaren	33

Omslagsbilden: Luciafirande på Barrskogens dansbana i Gnesta. Tidigt 1920-tal.

Upplaga 2.200 ex.

ORDFÖRÄNDEN HAR ORDET

Ordförandens oförbehållsamma erkänsla till alla er som arbetar osjälviskt och helhjärtat för Södermanlands Spelmansförbunds ändamål: bevara och levandegöra den sörmländska folkmusik- och folkdanstraditionen.

Gratulerar Arne Blomberg till Studieförbundet Vuxenskolan Södermanlands kulturpris för 1986.

Kulturprisjuryns motivering: Arne Blomberg har tilldelats SV Södermanlands kulturpris främst för sina insatser inom den sörmländska folkmusiken.

Han har under många år varit ordförande i Södermanlands Spelmansförbund - en framgångsrik efterträdare till Gustaf Wetter. Han är fortfarande aktiv inom förbundets styrelse.

Arne Blomberg är inte bara en av landskapets främste spelman med ett spelsätt som han lärt i folklig tradition utan också den främste kännaren av sörmländsk folkmusik, som han studerat inte bara teoretiskt utan också genom praktisk utövning och ett omfattande arbete med inspelning av äldre traditionsbärare.

Det var Arne Blomberg som startade Spelmansförbundets och Sörmländska Ungdomsringens tidskrift Sörmlandslåten och har också spelat en viktig roll för utbildningen av unga spelmän i Södermanland.

Han har lett otaliga spelmansstämmor och gjort sig känd som en uppskattad, kunnig och rolig föredragshållare.

Gratulerar Ulf Lundgren, Södertälje och Arne Modén, Stockholm till Zornmärket i silver. De kan nu titulera sig riksspelman.

Ing-Marie Sundin, Flen och Nils-Erik Carlsson, Södertälje till Zornmärket i brons.

Stor utdelning till medlemmar i Södermanlands Spelmansförbund. Tydligt arbetar vi inom Södermanlands Spelmansförbund på rätt sätt.

Vill presentera två nya musikgrupper i Södermanlands Spelmansförbund, Sörmlandsoktetten och folkmusikgruppen Simmings.

Sörmlandsoktetten en s.k. förstärkt oktett, består av ett tiotal handplockade musiker från olika håll i länet. De flesta är f.d. militärmusiker. Samtliga är medlemmar i Södermanlands Spelmansförbund.

Initiativtagare till bildandet av oktetten är undertecknad, Stefan Wiik och Gunnar af Trampe. Den sistnämnde fungerar också som ledare. Oktettens målsättning är att vidmakthålla traditioner beträffande äldre dansmusik, och då i synnerhet blåsmusiken. Inom denna genre förekommer samarbete med Södermanlands Spelmansförbund. På repertoaren finns brunnsmusik. Förr i tiden hade varje hälsobrunn med självaktning en egen oktett eller mässingsextett som underhöll gästerna. Det är från denna tid och

den repertoar som då spelades som begreppet brunnsmusik har uppstått. Sörmlandsoktetten är unik, så tillvida att den troligen är den enda i sitt slag i landet, som på ett seriöst sätt försöker bevara en kulturföreteelse, som är på väg att försvinna.

Folkmusikgruppen Simmings består av fem medlemmar:

Arne Blomberg	Nyköping
Per Furå	Gnesta
Bernt Olsson	Malmköping
Sören Olsson	Strängnäs
Marianne Skagerlind-Furå	Gnesta

Simmings arbetar med sörmländsk folkmusik från 300 år.

har sitt namn efter kyrkoherde Marcus Simming i V. Vingåker som 1685 skrev en unik skildring av dåtidens seder och bruk.

spelar på en rad olika instrument som säckpipa, fiol, stråklarpa, silverbasharpa, mungiga, dragspel och cittra.

framför folkmusikprogram av varierande omfattning - mellan en halv och två timmars längd.

medlemmar är alla verksamma i Södermanlands Spelmansförbund och gruppen arbetar huvudsakligen med sörmländskt material - ofta med starkt lokal anknytning.

kontaktperson är Sören Olsson,
0152/121 37 (hem)
285 76 (arb).

Gläder mig åt samarbetet med Östergötlands och Upplands Spelmansförbund. Det vi nu arbetar med är hur våra organisationer skall få del av medel och tjänster då respektive landsting tar över huvudmannskapet för Rikskonserter och Regionmusiken, för en samordnad regional musikverksamhet.

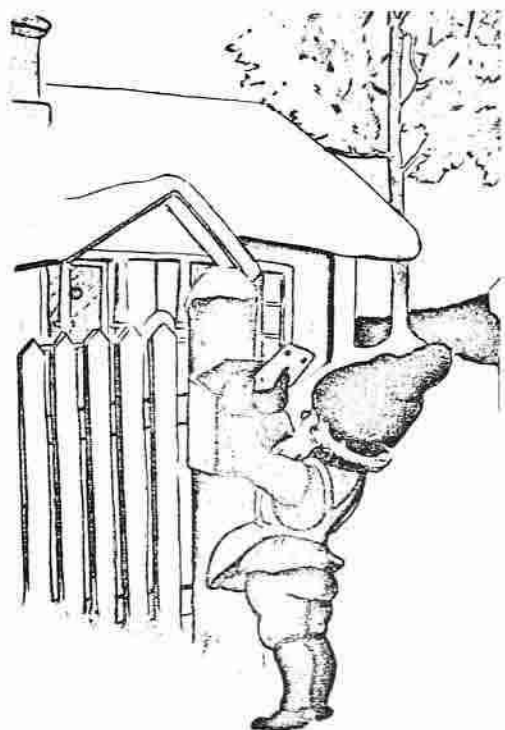
För att möta framtiden har förbundsstyrelsen tillsatt en utredningsgrupp bestående av Anita Hedlund, Arne Blomberg, Bernt Olsson och Leif Johansson. Deras direktiv är att utreda och ge förslag på Södermanlands Spelmansförbunds framtida utveckling och inriktning. Ett mycket svårt och omfattande uppdrag.

Södermanlands Spelmansförbund, med stil och kvalitet, vilja och kunskap, arbetar målmedvetet med att bevara och levandegöra den sörmländska folkmusik- och folkdanstraditionen. Ett kulturarv som enar och förenar generationer och samhällsgrupper.

Till sist önskar jag och min familj
er alla

**En God Jul och
Ett Gott Nytt År!**

Allt för Södermanlands Spelmansförbund
Sören Olsson

**ANDERSSON och PETTERSSON
och
LÄSTRINGE LÅTAR**

Fr.v. Yngve Andersson, Edvard Pettersson samt en medlem i Lästringe Låtar, Stig Norrman

Foto Per Ulf Allmo

ANDERSSON och PETTERSSON är det fyndiga namnet på en nyutkommen bok med låtar efter Anders Andersson samt August Pettersson och Edvard Pettersson. Förmedlaren är riksspelmannen Yngve Andersson i Södertälje, sonson till Anders Andersson.

Första delen består av fyra artiklar som berättar om personerna kring låtarna. De handlar om Andersson-släkten från Anders Andersson till Yngve Andersson och om Pettersson-släkten med Per August och Edvard som främsta namn fram till våra dagar. Då förenas ju de båda släkterna genom äktenskap mellan Yngve Andersson och Sonja Pettersson. Här finns även fakta om den mycket duktiga och ambitiöst arbetande folkmusikföreningen Lästringe Låtar. (De vill inte kalla sig spelmanslag). Det är deras förtjänst att boken kommit till och de har även bidragit till att Yngves låtar lever idag och spelas av fler och fler sörmländska spelmän.

Mycket arbete ligger bakom innan en så'n här bok är klar, men resultatet har blivit ett stycke sörmländsk spelmanshistoria, som på ett underhållande och nära sätt berättar om och kring Yngve så att vi, som inte haft förmånen att få lära känna denne man, ändå blir bekanta med honom och hans musik.

Det är bra att framhålla folkmusikens nära koppling till dansen. Därför känns det riktigt med de två kortfattade dansbeskrivningarna i boken.

Lite ris ska jag likväl komma med. Det måste väl t.ex. finnas lite mer att skriva om Anders Andersson än en enda sida? Vidare är några av artiklarna skrivna i jag-form. Det vore nog bra att signera artiklarna, speciellt om man ska framföra personliga åsikter om och moralisera över andras sätt att spela, tycker jag! (sid. 23).

Andra delen är uppteckningar av 60 av Yngves låtar. Prydligt och snyggt skrivna och lättlästa men utan några som helst stråk mönster utsatta. Detta uppdras åt exekutören att hitta genom att inpassa låtarna i sitt eget spelsätt. Några stilistiska drag i Yngves spelsätt nämner man dock i förtexten och det är bra. Urvalet speglar bredden i Yngves repertoar och man finner såväl slängpolskor som hamburskor. Där finns ringlekar och en steklåt. Men är inte titlarna på nr 23 och 41 - precis som nr 10 och 11 - omkastade? Nå't vi väl får skylla på TRYCKFELSNISSE! Men som ordspråket säger IRRARE HUMANUM EST - det är mänskligt att fela; ett uttryck som passar väl så bra i detta sammanhang!

Jag tycker boken väl försvarar en plats bredvid Svenska Låtar, Gustaf Wetter och K.P.Leffler (och allt vad de heter) i bokhyllan, eller ännu hellre på notstället, för dessa låtar förtjänar att spelas. Lästringe Låtar har gjort ett förtjänstfullt arbete.

De är även värda beröm för den eminenta spelmansstämman i höstas. Sörmländska, och andra, folkmusikvänner ser fram emot 1-årsjubiléet den 13 september 1987. Men köp boken ANDERSSON och PETTERSSON nu - då är den sannolikt slutsåld. Ni får 60-låtar - av vilka ett flertal aldrig tidigare publicerats - för under 1 krona stycket! De' ni!

E.u.
Leif Johansson
(fiol kand.)

13. Slängpolska

The musical score for 'Slängpolska' is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It consists of five staves of music. The first four staves are arranged in two pairs, with the second staff of each pair being a lower octave of the first. The fifth staff is a single line. There are several asterisks (*) above the notes in the first, third, and fifth staves, indicating specific rhythmic or articulation marks. A 'tr' (trill) is written above the first note of the fourth staff. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

lika gäva :

A handwritten musical notation for the phrase 'lika gäva' is shown below the main score. It is written in G major and 3/4 time, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp. The notes are G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, with a trill over the final G4.

Kallas ibland: "De syns på ögonen dina att du e släkt me svina".

14. Ljuslåt

The musical score for 'Ljuslåt' is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of four staves of music. The first two staves are arranged in a pair, with the second staff being a lower octave of the first. The third and fourth staves are single lines. The piece begins with a double bar line and repeat dots. There is a 'f' (forte) dynamic marking above the third staff. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

Spelades när ljusen tändes på borden. Text: *Si ljusa, si ljusa...*

24. Polska

Åttandelsfigurerna i 2:a vpr. betonas något enl:

Den som vill vara flickornas vän, han måste vara vaken.
 Tidigt, tidigt upp, sent, sent i säng,
 alltid beredd med staken :||
 Tra lala la la ...

57. Vals
av Yngve Andersson

Handwritten musical score for "57. Vals" by Yngve Andersson. The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. It consists of 12 staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp, and a 3/4 time signature. The music is written in a single melodic line. The score includes various rhythmic values, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are several first and second endings marked with "1." and "2." above the notes. The piece concludes with a double bar line and a final chord.

Kära Läsare!

Det är alltid lika spännande att se vad vi har för material när det är dags för Sörmlandslåten. När utgivningstiden nalkas så pratar vi i redaktionen om vad vi ska ha med den här gången och om vi ska lyckas få ihop material så att det räcker. Vi pratar med tänkta artikelförfattare och startar samtidigt letandet efter bilder. Så småningom samlar vi materialet, lämnar över det för utskrift varefter layoutarbetet börjar. Helt plötsligt upptäcker vi att vi har material så det räcker och blir över.

Den här gången har vi tagit med en artikel av Dr Nils Dencker som han skrev 1935. Dessutom har jag fått ett brev från Nils Denckers äldre son, Sven Jonas Dencker. Han påpekar att han i radion en morgon hört psalmen "Till himmelen, dit längtar jag" och då dragit sig till minnes att det egentligen var en uppteckning av hans far. Kantor Harald Sventelius var en god vän till Nils Dencker och fick ögonen på uppteckningen, gjorde en orgelstämma till den och den kom in i psalmboken. Vi presenterar dels Nils Denckers originaluppteckning dels renskriften som den återfinns i Sörmländska Visor del 1.

Till slut vill vi från redaktionen tacka alla medhjälpare för det gångna året och önska alla medlemmar

EN GOD JUL

och

ETT GOTT NYTT ÅR!

Henry Sjöberg

Till himmelen, dit längtar jag

Andlig visa upptecknad av Nils Dencker efter Anna Sofia Gustafsson, Sköldinge (1863-1929). Hon hade lärt sig visan av sin mormor Sofia Ulrika Gustafsson. Visan ingår i svenska psalmbokstillägget som nr 743. Den är upptecknad i a-moll.

Originaluppteckningen finns på Dialekt- och folkminnesarkivet. Uppsala (ULMA 22290-4)

Till himmelen, dit längtar jag där
får jag leva med be-hag.
En himmelsk krona för mig står, den
jag så länge väntat på.

Till himmelen, dit längtar jag,
där får jag leva med behag.
En himmelsk krona för mig står,
den jag så länge väntat på.

Stor sak hur världen hatar mig.
Det kan ej längre räcka sig
att äga världens gunst och nåd
i världen är mång' falska råd.

Nu slutar jag min korta sång.
Gu' låt min livstid ej bli lång!
Min lilla vän och ängelen
vi träffas väl i himmelen.

Audlig visa

1-66

uppt. av Nils Decker efter sång av fru Ida Gustafsdotter, Ida vännen Sködinge Sn, Sönd.
 (1926) Vännen hade stannat på hemmet för Söndra Ullrika Gustafsson (f. 1844) Scandol, Kåsthus Flåsk.

1. *Tu kä-me-len, dit län-ga jag, där jag får le-va med le-ha. En kä-mel-stro-ma för mig till Dea*

2. *Stor saka här världen heter mig, Det kan ej längre hålla sig. Att ägnat tillas givet och med I världen är såsing fallda sid.*

Mj så lön-ge väntat på ij: smitat på
 Melodien (och ord):
 Jfr. Svenska låtar Dalarna II nr 432

3. *Här startar jag när det är såsing, Du lät mig livstid ej bli lång. Min lilla vän i himmel och ängelen, Vi träffas väl i himmel.*

Kort Erik Fosslund, Med Dalälvan etc.
 I: 9 lekraud nr 3 (efter Paulkenium Dalecarlicum) andorna
 II: 6 Jämn nr 13 pötska, 1^{sta} repris (u. ord.)

Wilde: Svenska folksvisor (kändor. i Nilsch. all. bild.) nr 198. W. reddelet (om jag i månnafel) 5 str. och gägel, ett vana är tryckt i Norrköping 1843 utom strof 2da stor etc. Han tryckt. vörn efter vörn med dultfolk från Mora. Han medd även att vana kigan som del av en längre audlig visa.

Skillingtryck: I "Treure mycket sörande Kåsthus-visor etc" Nyköpings Tings 1833 i ägan "I sin himmela. dit län-ga jag" med 7 stroforna nr 2 (Knytl. bild.)

NUTIDA SÖRMLÄNSK FOLKMUSIKTRADITION

AV NILS DENCKER

När Södermanlands fornminnesförening i Strängnäs bildades för jämnt 75 år sedan påbörjades genom föreningens försorg ett klarsynt och gediget inventeringsarbete för den muntliga traditionens tillvaratagande. Som insamlare använde fornminnesföreningen den härtill lämplige metallarbetaren Gustaf Ericsson och om det värdefulla resultatet härav bär både de äldre årsböckerna och handskrifter noggsamt vittnesbörd. I och med 1800-talets slut avstannade i stort sett denna fornminnesföreningens verksamhetsgren. Den omfattade även folkmusiken, särskilt genom redaktör K. P. Lefflers uppteckningar i norra Sörmland.

Institutioner och enskilda ha på 1900-talet fortsatt denna verksamhet men frågan är, om icke det nutida hembygdsvårdsarbetet bör anse det som sin skyldighet, att metodiskt och under etnologiska fackmäns ledning slutföra insamlingen av folkminnen. Traditionen är ännu rätt god i landskapet, fast dock på upphållningen. Nästa generation av hembygdsvårdare kan ingenting göra härvidlag. För att i någon mån belysa den ännu kvarlevande traditionens styrka vill jag här meddela några aktuella förhållanden och resultat från folkmusikens område.

Till det ursprungligaste i svensk folkmusik hör de toner, som utfördes på lur och djurhorn, de s. k. vall-låtarna. Allt sedan Richard Dybeck för ett sekel sedan började uppteckna dem, ha några hundratal vall-låtar insamlats i vårt land, mest från norra Sverige. Söder om Mälaren är denna musik nästan helt bortglömd — om den någonsin funnits. Den enda lur-låt som blivit upptecknad i Sörmland, nämligen i fjol, blåstes för 50 år sedan på ladugårdsbacken vid Ramsta i Runtuna av en fåraherde därstädes. Men det var ingen märklig melodi utan en välkänd signal, som kommit från jägarhornet och lägerplatserna. Blott från några socknar söder om Flen berättas att riktiga melodier blåstes på luren. På andra håll säger man att det mera lät som oljud, när man blåste. Från Husby socken i Oppunda är antecknat år 1934 att man skulle blåsa i lur och horn på "första sommardagen", 14 april, och på valborgsmässoafton, därför att det var bra för kreaturen. De gamla berättade förr, att vargarna skrämdes genom lurtonerna. Det ser således nu ut som om luren ej i Sörmland varit ett verkligt musikinstrument för utförandet av melodier utan använts på det sätt Daniel Wallenius omnämner i ett bröllopskväde 1686: Horn och Lur torde jag intet bruka för des starke brummande; emedan de tiena bättre at skräma odjuren med, än at förlusta Eder och Edra Gäster.

Vignett. Fig. 1. Lur, 164 cm. lång, från Stenstorp i Vadsbro socken. Enligt uppgift skall luren vara gjord i granngården Östorp. Husfadern stod på backen invid ladugården och blåste i luren om vären; det var bra för kreaturen. — Luren tillhör Länsmuseet. Foto Klings ateljé.

När man hör sentida berättelser om vargarnas framfart förstår man herdeinstrumentens betydelse. De gamla bössorna hade svårt att träffa sitt mål men luren och hornet nådde på långt håll så att säga rädslans hjärterötter hos odjuren. För det sällsamma ljudet veko de undan. I höst skildrade en spelman från Länna för mig en varghistoria. Hans far hade som liten pojke medföljt sin far på en resa med enbetsskjuts från Åsäng till Mariefred. Plötsligt kommo två hungriga vargar från skogen och sprungo på var sin sida om hästen för att försöka få ett grepp i hästens strupe. Hästen skenade ursinnigt med vargarna vid sidan, de åkande kunde intet göra. Först när de lyckades uppnå en krog vid den ensliga vägen försvunno vargarna i skogen. Lur och horn måste

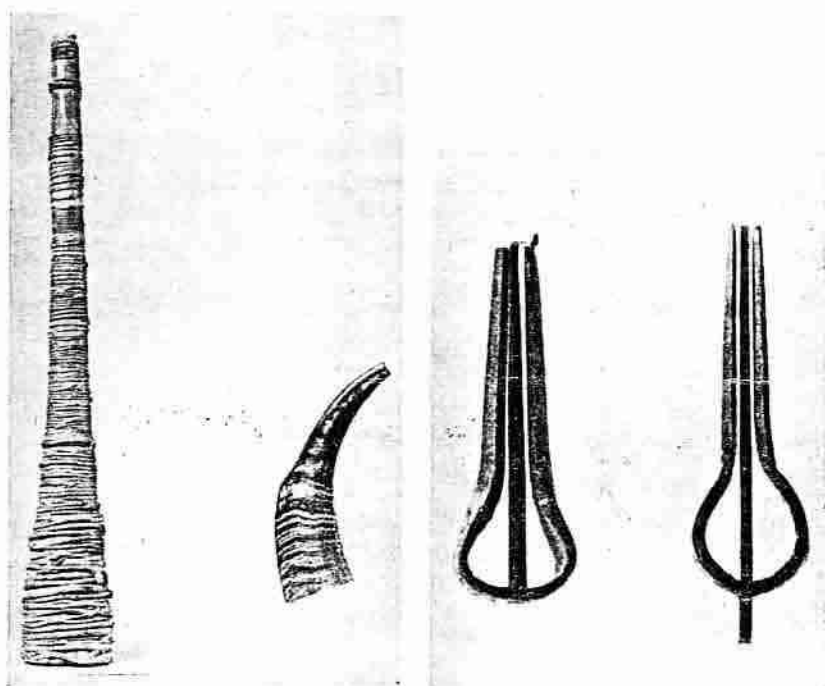

Fig. 2—3. Lur, längd 72 cm., från Stigtomta socken och bockhorn, l. 30 cm., från Flens socken. Läns museet.

Fig. 4—5. Två sörmländska munharpor från Läns museets samlingar. Längd: 10,3 och 12,5 cm. Den mindre är från Västerljug.

man ha i var stuga i skogen, sade han, ty med dem skrämde man bestarna.

Lurar och djurhorn voro förr vanliga i Sörmlands skogstrakter, men nu torde endast ett fåtal bevaras utanför museerna. Läns museet har två raka lurar, av vilka den ena i år kom till museet från Vadsbro. Eskilstunamuseet har en lur på Gultbrunnsamlingen, som är hopböjd till formen av en basun. Om en vackert sirad lur från Vårdinge socken, använd som fästmögåva, nämner Dybeck i ett brev till Riksantikvarien. Ännu finns det gamla sörmlänningar, vilka som pojkar försökt sig på att göra en lur för att kunna åstadkomma kraftigt oljud vid eldarna på valborgsmässöafton.

M.M. ♩ = 138

Staffan var en stalle-dräng. Vi tackom Gud så gär-na. Han
valt-na si-na få-lar fem. Allt för den ly-sa stjär-nan. Det
ly-ser än nu him-me-len och al-la vackra stjär-nor som på
himme-len gå. De skola i den klara vatt-u-källan stå.

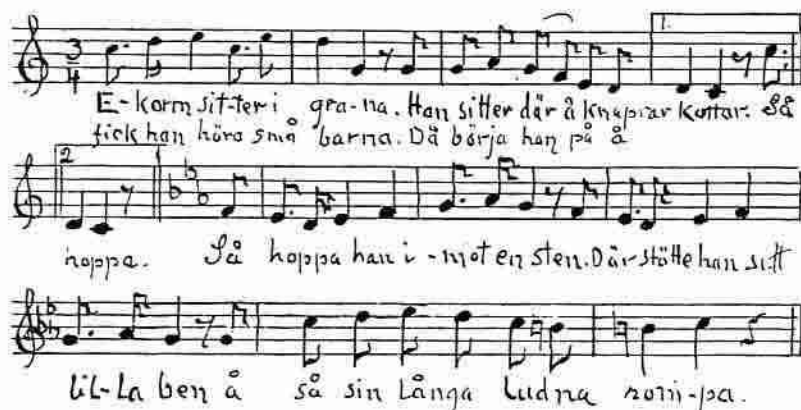
Fig. 6. Staffansvisa, uppt. efter V. K. Lindberg, Bettna. Den härstammar från hans mor, född i Blacksta 1836. — Samtliga här publicerade melodier, vilka upptecknats av mig 1934, äro placerade i Uppsala landsmålsarkiv.

Om någon för en del år sedan frågat, huruvida gamla typiska stev kunde kvarleva i Sörmland, hade svaret blivit nekande. Stev är den norska benämningen på folkliga, lyriska smådikter med fyr-radig strofbyggnad, vilka sjöngos t. ex. vid dansen på bröllopen. Richard Steffen har ingående behandlat dem i sin doktorsavhandling om enstrofig folklyrik och kommit till den slutsatsen, att steven äro äldre än de andra ringdansstroferna. Ett gammalt stev är t. ex.:

Soolen skjinn och daggen driffuer
öffuer bärgh och diupe daler,
kommer iagh til mijn hierteligh kär,
ther kan iagh bådhe snacke och taale.

Eller:

Man tagher et blad och kastar i watn,
thet flyter til land;
och then som får se allerkeristan sijn
hans hierta görs gladh.

E-korn sit-ter i gra-na. Han sitter där å knäpar kortar. Så
fick han höra små barna. Då börja han på å
hoppa. Så hoppa han i-mot en sten. Där stötte han sitt
lil-la ben å så sin långa ludna rorri-på.

Fig. 7. Barnsång, uppt. efter C. A. Olsson, Lid.

Utmärkande för gammalstevet är, att dikten innehåller en naturinledning, en allegori, i de två första raderna och att senare hälften av fyrstrofingen är en känslöyttring av satiriskt eller erotiskt innehåll. Olof von Dalins "Skatan sitter på kyrkotorn" är en lyckad imitation av en samling folkliga stäv. Att alster av denna åldriga lyriska diktart ännu kunna påträffas i Sörmland utvisa två uppteckningar från V. Vingåker. Tillhörande melodier voro gammaldags enkla.

Hej, hi, hopp! Allt mo(d) i kropp
på gärde' skuttar där en hare;
och alla vackra flickor ska vi klappa om
dom fula ska vi låta vare;

och en yngre typ:

Första gången ja' min flicka så(g)
de' va' på Solberga gärde;
och hennes ögon de voro blå
som ett par mörtar i en mjärde.

Vad som av folkmusik nu särskilt behöver samlas i landskapet är vokalmusiken. Knappast mer än 100 vismelodier äro hitills upptecknade. Äldst bland visorna är Staffanssången, vilken helt säkert har medeltida ursprung. I Sörmland ännu ihågkomna Staffansvisor ha otvivelaktigt fortplantats genom oavlätlig muntlig tradition. En i Uppsala 1796 som skillingstryck publicerad Staffansvisa med både gamla och nytillskrivna strofer, omtryckt ett par gånger i Stockholm på 1820-talet, kan enligt min erfarenhet knappast ha inverkat på traditionen. Staffansvisan sjöngs under julen på annandagen, då man vandrade omkring i stugorna och insamlade matvaror och brännvin. I Sköldinge förekom Staffanssång enligt gammal sångtradition ända in på 1900-talet därigenom att ett äldre par hälsade på i grannstugorna under annandagsottan och sjöngo. Eljest tyckes denna sed ha bortlagts i Sörmland på 1860- och 70-talen på grund av det superi, som den urartat till. Men ännu ihågkommes melodien av en och annan. De senaste åren äro fyra sörmländska Staffansvisor upptecknade.

Även äldre andliga sånger kunna påträffas i nutida tradition. En gammal soldatdotter från Floda kunde t. ex. "Guds son är född" efter sin fader, som bodde nära Julitagränsen. Då gubben på sin ålders dagar ej kunde följa med till julottan i Floda kyrka brukade han mottaga de hemvändande, stående på förstukvisten, med sjungandet av "Guds son är född" med alla de 13 verserna. Visan är skriven i början av 1700-talet av amiralitetsstyrman Carl Eric Borritz, son till en prost i Varberg, troligen med den avsikten att skaffa en avlösning till Staffansvisan, som av gammalt förde med sig oseder och var föga kristlig på sina håll. Av nitiska präster lancerades denna andliga visa som annandagssång.

M.M. ♩ = 152

:; En gång när du mister mej, Vem har du sen som roardej.:

:; Trudalillalilla, Trudalillalilla :; Vem har du sen som roardej

Fig. 8. Ringlek, uppt. efter K. A. Blomkvist, Ärla, vilken lärt den av sin mormor från Avla by i Gåsinge.

Fig. 9. Ridmarsch, uppt. efter J. E. Andersson, Björnlunda. Marschen spelades av hans fader och en spelkamrat vid ett dubbelbröllop på Skeenda 1876 under tåget från bröllopgården till Björnlunda kyrka. Spelmännen sutto till häst. Det ena brudparet var nämndeman Hj. Karlssons föräldrar. — Denna ridmarsch liknar i början en bourrée i en notbok i Riga, som kommit från det Stenbockska godset Fernov.

Den stora mängden av ihågkomna gamla visor är naturligtvis kärleksvisor. Även om texten ej är så märklig och ytterst härstammar från ett skillingstryck, böra visorna dock insamlas med sina ofta vackra melodier. De flesta äro från början och mitten av 1800-talet. 1700-talsvisor äro svåra att komma över, man tröttnade tydligen på deras kärleksspråk. Den äldsta, världsliga visa jag påträffat är "En vacker hustru hette Tora". Den är, för att citera ett 200-årigt skillingstryck "En lustig Wijsa Huru som en Bonde-hustru benämnd Thora lärde sin dotter KARIN, at blifwa en god Hushållerska på Landsbygden. Alla vackra Pigor på Landet, som wilja gifta sig, til lärdom och efter rättelse." Dikten är en slags föregångare till den teoretiska undervisningen vid lant-hushållsskolor! Eftersom visan är tryckt flera gånger på 1800-talet är traditionen kanske ej så gammal. Om en i föl i Trosa upptecknad visa "God afton vackra brudepar" sades, att den var diktad av Magnus Stenbock. Alldeles orimlig är denna uppgift nog ej, ty på ett 1700-talstryck nämnes att visan blivt sjungen av en Martis Broder, då han vid hemkomsten från sista kriget råka-de uti ett lustigt bröllopskalas.

Bäst samlade av den folkliga musikens alster äro instrumentalmelodierna. Ända sedan krigsrådet Olof Åhlström i början av 1800-talet upptecknade de sörmlandspolskor, som publicerades i Traditioner av svenska folkdansar, ha då och då samlingar gjorts. Man kan beräkna att minst 1,500 högtids- och dansmelodier tillvaratagits. Så gott som allt, vad nu av äldre spelmän utföres på spelmansstämmor och deras repertoar i övrigt, är upptecknat. Endast en och annan undangömd bärare av musiktradition kan nu ha t. ex. en okänd polska i sitt minne.

Den stora massan utgöres av dansmelodier. Marschern, som spelades vid brölloppen på 1800-talet, kommer man ännu ihåg men det är sällan, man vet just när de spelades. De gammaldags, stora brölloppen försvunno i Sörmland efter mitten av 1800-talet och deras musiktradition blev givetvis allt mera svag i början av vårt århundrade. Det sista bröllopet med beridna spelmän före bröllopståget, som jag hört talas om, hölls på Skeenda i Björnlunda 1876. De två ridmarscher, vilka då spelades, äro ännu ihågkomna av en son till den ene medverkande spelmannen och efter honom ha de upptecknats. Från ett bondbröllop vid Torvmossavärd i Ärla i början av 1880-talet minns en spelman ännu hela "taffelmusiken", som utfördes då varje maträtt inspelades på borden. Det har visat sig att denna bröllopsmusik i Sörmland huvudsakligen härstammar från den gustavianska högreståndsmusiken. Melodierna äro mest kadriljer och angläser.

Beträffande nu ihågkomna polskor av polonästyp kan också sägas att de grunda sig på 1700-talets högreståndsmusik. När spelmän förr upptecknade dem i sina notböcker använde de sig av rubriken *Pollonisse* el. dyl. Många av dessa polskor äro emellertid komponerade av spelmän, klockare eller militärmusikanter. I traditionen ha dessa polskor mer eller mindre omedvetet omformats på ett sätt, som ibland kan kallas intressant. Som exempel

Fig. 10. Stekmarsch med orden Först kommer korven, ätter kommer steka, blir du inte mätter, så ska du få mer. Uppt. efter E. H. Johansson, Husby i Oppunda. Melodien har ursprungligen varit en angläs.

kan nämnas, att till förträfflig sörmländsk bygdemusik räknas en del ännu ihågkomna polskor efter en spelman Glaboln i Björkvik. De ha en viss rustik prägel och spelades på förstämnd fiol på bondeväs. Vid Glabol fanns på 1860-talet en spelman vid namn Fredrik Jonsson men Glabolspolskorna kommer från en äldre jordbrukare därstädes, som kallades Spelerker. Som ung skall denne ha deltagit i Finska kriget och då lärt sig spela fiol. Säggen har utsmyckat detta sålunda, att han av en trollkunnig finngumma, som han räddat då kamraterna ville slå ihjäl henne, fått en amulett, genom vilken han kunde få önska sig tre ting. En hans önskan var att han skulle bli en märkvärdig spelman. Det blev han också enligt bygdens åsikt! Några gamla minnas honom som en vithårig gubbe, som spelade våldsamt och grät under spelet och ville ha fiolen med sig i graven.

Vid undersökning visar det sig att hans nu så genuina bondepolskor härstamma från 1700-talets danspolonäser, vilka han väl en gång lärde sig som soldat. Den omvandling av motiv, som kan studeras hos allmogehantverkarnas fria, ibland konstnärliga behandling av stilelement, är ej folkmusiken främmande.

Fig. II. Polska, uppt. efter F. W. Larsson, Helleforsnäs, vilken lärt den av sin far, Lars Erik Ersson, född 1816 i V. Grytsta, Sköldinge.

En polsketyper är betydligt äldre än den förutnämnda. Dessa polskor äro enklare byggda och åtföljda av naiv, ibland grov text. En och annan sådan melodi påminner om ringdanserna och representerar nu en mer än 200-årig tradition. I dem kvarlever den karolinska allmogemusiken till våra dagar. De till melodien anknutna orden antyda att polskan är från en tid, då spelmän voro så sällsynta, att man måste sjunga till dansen. Så enkelt hade man det förresten för 50 år sedan i Runtuna, där en smed från Åkra kunde tralla melodierna en halv natt för de dansande. Han måtte haft en bra hals, tillade meddelaren förklarande.

En kvartett av i fjol upptecknade texter må här lämnas:

Mitt uppå golvet ständar en ring
å käppstumpar dansa väggarna kring
å allting så va de lustigt (Ludgo).

Ära vare Gud
nu har ja staji brud
å rättnu är det kväller (Björnlunda).

Hopp lustigt på den ena foten,
stor tåssa på den andra.
Blir ja inte gifter på den ena orten,
blir ja fälle på den andra (Lid).

Om alla berg och backar vore ost och brö
och alla sjöar vore brännvin,
och alla vackra flickor stog på en ö
och ja finge gå och välja (Gåsinge).

De flesta instrumentalmelodierna äro upptecknade efter fiolspel och blott ett fåtal efter klarinett eller munharpa. På psalmodikon utfördes psalmer, där man ej hade orgel. Nu finns väl knappast något spel på de två senare instrumenten.

Slutsatsen jag anser mig kunna draga ur materialet av 250 i fjol av mig för Landsmålsarkivet i Uppsala upptecknade sörmäländska folkmelodier är, att traditionen på detta område är god, men endast hos de äldsta sagesmännen.

23. En jul och en måne . . . Kom, kom sköna Marjo

D 121

Den tidigaste uppgiften om denna milt dramatiska friareleik har lämnats av G. O. Hyltén-Cavallius. Under sin tjänstgöring på Kungl. bibl. antecknade han den ur en visbok från 1700-talets mitt. Förut hade Johan Wallman upptecknat den i Stockholm 1818 efter tre dalkarlar. Leken publicerades dock icke i SvFs, dels väl därför att melodien saknades, dels därför att texten var ofullständig. Trots de fåtaliga stroferna är denna lekversion av intresse därigenom att den innehåller en inledningsstrof, vilken saknas i varianterna, utom en från Jäders socken i Södermanland. Strofen lyder:

Och julen han varar
och nätterne äro lång.
Kom låt oss vara glade
bortläggom allt tvång.

(Leksand, Dalarne).

I Sörmland var den något varierad:

En jul och en måne gör natten så lång,
Kom låt oss vara glada förgäta allt bång.

Denna sörmländska strof är tvåradig liksom texten i övrigt men dalavarianten fyrradig. Man vet icke om strofens fyrradighet kan antyda, att till den använts en annorlunda melodi än till fortsättningen av leken, ty någon melodi föreligger icke i Wallmans uppteckning. Under sjungandet av denna strof stodo de lekande i ringen.

Därefter följde själva friareleken, som börjar:

Kom, kom, sköna Marjo tråd dansen med mig
Slätt ingen i vår socken jag ser fagrare än dig.

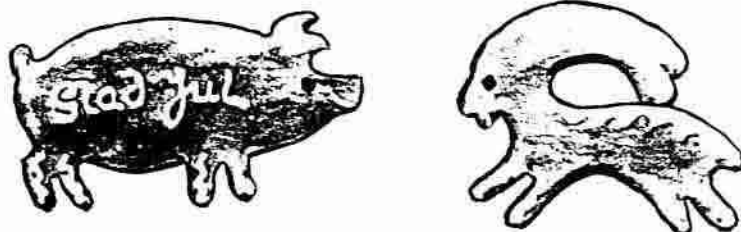
(Hyltén-Cavallius)

Nu hade en gosse och en flicka inträtt i ringen. De dansa och agera enligt texten i lekstroferna, vilken utgör en växelsång mellan gossen och flickan. Hon kan inte träda i dansen förrän han skaffat fram fästningeringen och han svarar att den tar lång tid att göra. Han vill bli trodd på sina ord. Hon svarar att hon blev bedragen av grannens pojke i fjol och därför icke litat på en friares ord. Därefter överlämnas i följande strof gåvorna till fästmon. Under de sista tvenne stroferna sker omdansning av de två inne i ringen, det vanliga slutet i friarelekena.

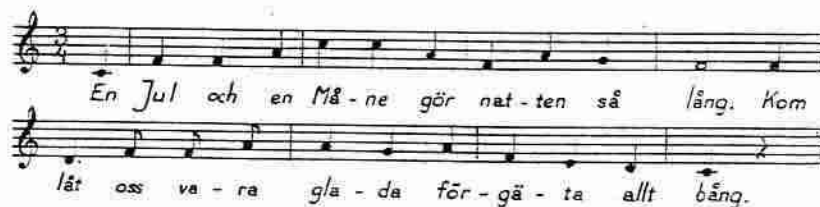
Vem som kan ha författat denna lek, troligen under 1700-talets förra hälft, är oss obekant. Melodien, som Richard Dybeck erhållit från Jäder, torde tillförts leken från början.

Kvinnonamnet Marjo behandlas i flera etymologiska verk. Här citeras SAOB, som nämner om Marjo (biform till Maria): "särskilt i appellativisk användning om bondflicka". "Där går en vagn med dammande hjul, där rider en Marjo allena. Bellman. (Bellm. S.) 2:189 (1775, 1791)".

Tidigare förekommer ordet Marjo hos Olof Dalin i verser m. m. Emellertid går det icke för oss att pryda denna lilla lek med härkomst från någon av dessa prominenta författare.

KVHAA, Dybeck, R., Folklore V s 54. Uppt. från Jäders sn i Sdm. Melodier å s. 247. (I originalet är allt skrivet i ett sträck utan strofindelning):

En jul och en Måne gör natten så lång.
Kom låt oss vara glada förgäta allt bång.

Låt ingen i socknen vara fågrare än vi.
Kom hjertans flicka lilla träd i dansen med mig.

Och intet så träder jag dansen med dig.
förrn du får gå till Gullsmen smida gullring åt mig.

Men om jag blir för länge innan ringen blir gjord.
Hjertandes flicka lilla tro mej på mina ord.

Näcken trolofva en gosse på sina ord.
jag minns hur Grannas Lasse bedrog mig i fjol.

Om Lasse bedrog dej en hundsvott han var
Men jag skall låta si att jag nog skall gå kvar.

(Efterföljande torde vara flickornas sång i ringen):

En jul — hjertans gosse lilla träd dansen med mig.
å inte så träder jag dansen med dig.
förrn du får gå till Linväfvaren och väva skjorta åt mig.

Men om jag blir för länge innan skjortan blir gjord
hjertans gosse lilla tro mej på mina ord.

Näcken trolofva en flicka på sina ord.
jag minns hur grannas Cajsa bedrog mig i fjol.

Om Cajsa bedrog [dej] en koffsa hon var.
men jag etc. /skall låta si att jag nog skall gå kvar (?)

Lek. Först taga Flickorna i ring och sjunger och tager och dansar med en Gosse och på samma sätt Gossarne sedan.

ur Rosenbergs häfte

N° 85. Andantino.N° 83. Andantino.

ur Filikromen

Allegro. Bonden och Räfven.

N° 14

Bon-den! han gick ut åt grö-nan/äng och
der möt-te ho-nom räf-ven. "Ack om jag ha-de
huden! din till foder un-der luf-van min till ju-la!"

„Bonden han gick sig åt grönan äng,
Och der mötte honom räfven „;
„Ack, om jag hade huden din
„Till foder under lufvan min
„Till jula.“

Ut kommer räfvens syster så fin,
Och hon vill me räfven tala:
„Ej får du sälja bonden ditt skinn,
„Ty han kan de' ej betala.
„Aldri' så får han huden din
„Till foder under lufvan sin
„Till jula.“

Bonden han spänner bågen för knä:
„Ack, hör bara på den bläfsan!“
Bonden han spänner bågen för knä,
Och skjuter båd' räf och räfsan.
„Sest du nu att jag knep ditt skinn
„Till foder under lufvan min
„Till jula.“

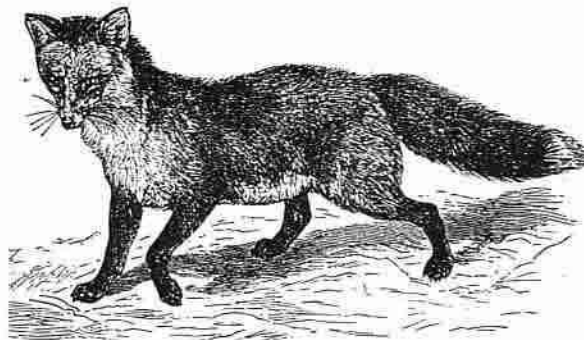

Bild 16. Räf.

VART ÄR FOLKDANSRÖRELSEN PÅ VÄG?

av Henry Sjöberg

Finns det någon framtid för folkdansrörelsen? Det är en fråga som upptagit mina tankar under flera år. Som gammal folkdansare hoppas jag att det finns en framtid och att den är ljus. Men för att det ska bli så tror jag det är viktigt att söka nya vägar.

Den här artikeln är ett försök att ta upp några problem till belysning men även peka på några möjliga utvecklingsvägar.

Jag tycker mig märka en stagnation inom folkdansrörelsen. Som jag ser det har det med förhållandet till traditionen att göra. Det är väldigt lätt att förväxla begreppet tradition och konservatism. Det sista ordet står för "det var bättre förr" men tradition innebär förändring - ständig påverkan från nya moder och idéer. Låt mig ta ett exempel - dansen schottis. Det finns säkert hundratals varianter som tillkommit under årens lopp. Men när folkdansrörelsen tar upp schottis på programmet tillåter man ingen ändring utan då ska schottisen se ut som den gjorde förr. Om man verkligen var intresserad av traditionen skulle man naturligtvis göra som man alltid gjort - dansa schottis. Om någon skulle hitta på en ny variant och dansarna gillade den så vore det väl bra. Man hör ofta spelmän säga: "Nu ska jag spela en schottis. Den har jag gjort själv". Men man hör aldrig en dansare säga samma sak.

Problemet är naturligtvis alla böcker som finns och som talar om det enda "rätta" sättet att dansa den eller den dansen. Men egentligen behöver det inte vara böckerna som det är fel på utan kanske snarare hur vi använder dem. Spelmännen har sitt standardverk "Svenska Låtar" med 8.000 folkmelodier men de behåller trots detta sin frihet i förhållande till traditionen.

Vad är det då för tradition vi så envist håller fast vid. Axel Österlöf medlem av Philochoros sedan 1888 och dess dansledare 1890-92, från 1905 till 1918 verksam i Svenska Folkdansens Vänner, var den person som gav ut den första instruktionsboken i svensk folkdans "Lekstugan" 1897. Han skrev i SFV:s årsskrift 1943 en hel del tankvärda saker om sin tid i folkdansrörelsen. Bland annat om bakgrunden till de danser som ingick i Lekstugan. Om Väva Vadmal citerade han först Gustaf Karlsson (ur Svenska Folklekar o. Sällskapsdanser 1933 års upplaga), därefter Ernst Klein (ur Ord o. Bild 1928).

Sedan skrev Österlöf:

Själv har jag att ifråga om dansen göra följande bekännelse:

Den dansades på min barndoms julkalas i Knallebygden mycket ofta, men knappast såsom någon ordnad dans. Paret ställde upp sig i obegränsat antal och dansade första turen med varje par "ledande" i tur och ordning så länge det roade. Därefter ordnade man sig (rätt makligt) till nästa tur (andra och tredje) och började dansa. Men leden kommo snart i oordning och hela dansgolvet fylldes av dansande par, som dansade antingen ensamma eller med något annat mötande par, allt eftersom det föll sig. Sedan samlade man sig så småningom på nytt till en ny tur. Alla turerna utfördes under sång med särskilda ord, lämpade för turen. Varje par kunde gå ur dansen när det behagade. Sista turen blev vanligen "upplindningen" av väven (om de dansade höllo ut så länge) och utdragande av en lång sladd, som av den ledande drogs genom alla angränsande rum, kök, förstugor och trappor för att till sist återföras till danssalen, där sladden drogs omkring i stora bukter tills det hela upplöstes.

Vid en scenisk uppvisning av dansen kunde man ju bibehålla ett dylikt ordnat skick, och därför tog jag mig friheten införa några regler i ordnande syfte. Solopartiet i första turen anförtroddes åt endast ett par för att ej göra turen för lång och monotön. Parens antal inskränktes till 6 (numera lär man ökat dem till 8) för att bereda de dansande nödigt andrum mellan turer så att de utan svårighet kunde börja nästa tur vid början av en ny repris i musiken. Slutligen nyskapade jag ett tillägg i form av 6:e turen för att få en avslutning på dansen.

Det är alltså denna, av Axel Österlöf konstruerade, form av Väva Vadmal som folkdansledare i Sverige ser som "helig" och inte vågar ändra på.

Hur kommer det sig att folkdansrörelsens medlemmar så envist håller fast vid det skrivna och så helt bortser från så viktiga inslag i all folkdans som leklust, improvisation och frihet? Jag tror att det finns två grundorsaker.

Den ena kan bäst exemplifieras genom folkdanslaget Appells stadgar (Stockholm 1909).

§1. Sällskapet som består av 8 par har till ändamål att på anmodan utföra Folkdanser vid fäster o. dylikt mot stipulerad ersättning.

Den andra orsaken tror jag har sin grund i den inställning som följande citat visar.

I Folkdansringen 1922 skrev ordföranden:

I syfte att hos de till folkdansringen anslutna föreningarna väcka ett allmänare intresse för och inskräpa vikten och betydelsen för folkdansrörelsens strävanden av att vid inövandet och utförandet av våra folkdanser alla tvivelaktiga tillägg eller förändringar i avseende å steg och turer strängeligen förbjudas och att danserna komma att av alla till Ringen hörande föreningar dansas alltigenom lika och fullt stiltroget, ävensom att särskild omsorg för framtiden kommer att nedläggas på stilen och homogeniteten hos hela danslaget samt att varje ett danslag tillhörande medlem uppträder i alltigenom äkta och stiltrogen dräkt, ävenså varje danslag, såvitt möjligt, uppträder uteslutande i hemtrakten dräkt eller åtminstone danslagets medlem endast bär dräkt från sin hembygd.

Men citaten är från 1909 resp. 1922 och idag har vi 1986! Tyvärr har det inte hänt så mycket på alla dessa år som gått sedan det skrevs. Fortfarande består de flesta folkdansövningar av genomdansning av uppvisningsdanser. Visserligen har många lag försökt sig på en förändring av repertoaren men sättet att behandla den har nog inte förändrats så mycket.

Du som dansar, studera dansprogrammet för Wärends Dansgille från 1901. Några kommentarer behövs väl inte?

"Ett dansande sjungande och spelande folk".

FRAMTIDEN

En organisation måste vara anpassad till den tidsperiod i vilken den skall verka. Ungdomsringens uppbyggnad är baserad på förening, distrikts- och riksorganisation. Den var säkert bra när den tillkom men om vi ska se framåt är det framförallt inom det området som vi ska ändra.

Program

för

Wärends Dansgille

Tisdagen den 30 April 1901.

1. Overture Suppé.
 2. Frykda's polska, Wermlandsdans.
 3. Landsmål.
 4. Bondkadrilj, Dans från Östergötland.
 5. Skrällåt, Wermlandsdans.
 6. Bondspel.
 7. Gotlandskadrilj.
 8. Wingåkerodans, Dans från Ödermanland.
— Paus. —
- Musik. Potpourri ur Grishan . . . Jones.
9. Daldans.
 10. Landsmål.
 11. Fjällnäspolska, Dans från Dalarne.
 12. Trekarls polska, Dans från Söderörn.
Musik. Pizzicati Delibes.
13 a. Menuett	}	Gamla societetsdanser.
13 b. Gammalpolka		
- Paus. —
- Musik. Ueber den Wellen Rosas.

Dansgille,

hvarunder dansas:

Hambo, Smålandspolska, Warsowien, Gammal-
Wals, Menländare, Ordans, (gammal djäknedans),
Wästra Wadmal, Snurreboå & Skulldans.

Mitt förslag är:

1. Slopa alla distriktsorganisationer.
2. Bygg upp all organisation med direktpåverkan från föreningarna.
3. Förstärk kansliet och låt det bli en central serviceenhet med direktkontakt till föreningarna.
4. Tillsätt heltidsanställda konsulenter inom varje verksamhetsområde. Låt dem verka inom kansliet vid sidan av den administrativa personalen.
5. Förstärk forskningsenheten och låt den få en central plats inom organisationen.

6. Arbeta för en organisation d.v.s. att vi före år 2000 har en gemensam organisation för folkdans och folkmusik där alla kan få vara med.
7. Döp den nya organisationen till ett namn som mer entydigt visar vad det är fråga om t.ex. Sveriges Folkkulturcentrum.

Det här var några synpunkter som eventuellt kan vara grogrund för kommande diskussioner. Var och en som läser de här raderna kan naturligtvis se på problemet på ett helt annat sätt än jag gör. Men alla borde vi kunna enas om en gemensam målsättning:

"Ett dansande, sjungande och spelande folk".

ENGLAND. XVIII. CENTURY.

Datum

1986-10-07

NY UTBILDNING FÖR FOLKDANSAREInformationsträff för folkdansare på danshögskolan

Danshögskolan i Stockholm har beslutat att börja en ny pedagogutbildning särskilt avsedd för folkdansare. Provtill utbildningen kommer att ske maj/juni 1987.

Avsikten med utbildningen är att utbilda pedagoger som kan lära ut folkdans med särskild vikt lagd vid den svenska folkdansen - som kan träna folkdansare så att de kroppsliga uttrycksmöjligheterna vidgas också för scenens krav och som kan arrangera danser samt danslekar mm för scen.

De krav som ställs för att komma in vid utbildningen är god kännedom såväl tekniskt som repertoarmässigt om svensk folkdans, lämplig fysik, musikalitet och rytmsinne samt utpräglat intresse för pedagogiskt arbete.

För dig som är intresserad och vill veta mer om utbildningen ordnar DH en informationsdag

lördagen den 17 januari mellan kl 1000-1600

Denna dag får du möjlighet att träffa några av utbildningens lärare samt genom demonstrationer få en inblick i hur skolan arbetar.

Informationsdagen är avgiftsfri. Du står själv för resa och eventuellt uppehälle i Stockholm.

För att få en uppfattning om hur många som är intresserade av att komma vill vi ha din anmälan senast den 8 december.

Anmälan sändes till: Danshögskolan, Box 270 43 (eller snarast)
102 51 Stockholm

eller per tel: 08-651425 eller 651428

Danshögskolan är belägen i Filmhuset på Gärdet (Borgvägen 5) T-bana 13 eller 14 till Karlaplan därefter en 5-minuters promenad - eller buss 41 till Filmhuset.

Välkommen

Lena Malmsjö
Rektor

436. Newton: Englischer Gesellschaftstanz. Um 1800

EN DANSBOK

FRÅN 1700-TALET

På Arkivet för Folklig Dans har vi under en lång tidsperiod arbetat med en speciell dansbok.

Den finns i original på Kungl. Biblioteket och är en handskrift som ägts av Baron Fredrik Åkerhielm. På boken finns angivet årtalet 1785. Utöver 208 kontradanser med såväl beskrivningar som musik innehåller boken 12 menuettmelodier. Här kan den intresserade läsaren finna bakgrunden till så kända danser som Väva Vadmal, Gustafs Skål och Trekarlspolska.

Faksimilutgåvan har kompletterats med kontradansens historia i Sverige samt en förteckning över övriga kända kontradansböcker.

Boken kan beställas från

Arkivet för Folklig Dans
Laboratoriegatan 10

115 27 Stockholm

tel. 08/60 28 26

MELODI EFTERLYSES!

INTRESSANT NYTILLSKOTT TILL SPELMANSFÖRBUNDETS ARKIV

Södermanlands Spelmansförbunds stora arkiv innehåller 6-7000 uppteckningar av sörmländska låtar och visor. Samlingarna utökas succesivt, senast med kopior av en intressant visbok som ursprungligen skrivits av Frans Johansson, Katrineholm och nu ägs av Lars Karlsson, Tystberga.

Frans Johanssons visbok svarar mot den klassiska bilden av en gammal visbok - svarta vaxdukspärmar och präntad med bläck med gammaldags sirlig stil. Melodierna saknas men texterna till många kända och okända visor ger en god bild av äldre visbruk.

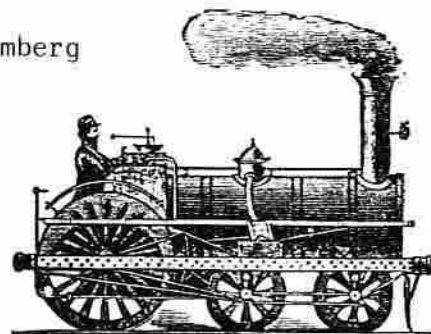
Frans Johansson föddes 1881 och började skriva i sin bok i tonåren och den 14 mars 1896 skriver han in en intressant tidsbild av dåtidens Katrineholm. Visdiktaren gör en rundvandring i stan och tittar in i flertalet av 1890-talets Katrineholmsbutiker.

Visan har givetvis ett kulturhistoriskt värde och borde åter komma till användning. Men melodin saknas!

Du som vet något om denna visa - kontakta Arne Blomberg 0155-862 82!

Katrineholmsvisa

- 1 I Södermanland finnes en "jernvägstation"
Som börjar och slutar vid grisarnas mon
Katrineholm är dess namn Och mer får ni veta
om nyfikenheten Eder plågar och retar
Fast mycket jag vet jag ej länge här varit
Några veckor dock redan än tiden har farit
- 2 Wid "stationen" det var ju jag först skulle börja
Där är de ej ledsna och gå ej och sörja
Nej "gossarne" glada ju är ock galanta
Klädda i rockar så blåa bastanta
Med knappar så vackert i solen ses blänka
De maskiner och vagnar helt säkert hoplänka
- 3 "Klart" Hör man här ropas midt uti natten
Signalerna lysa som ögon på katten
I köld och i värme i storm och i blåst
Gossarne alltid här är på sin post
Och något jag vet om deras bedrifter
De först sig förlofva och sedan sig gifter

Ång-vag-nen.

- 4 Nu tittar jag in i hotellet det granna
 Där serveras det kaffe i koppar och kannor
 Och mat kan jag tänka fast på den jag ej smakat
 Men brödet till kaffet de säkert har bakat
 Ferm upppassning får man af fröknar så kvicka
 Så propret och säkert sig alltid ju skicka
- 5 Man får ej heller försaka gå in på kafe
 Det kunde ju hända man blir bjuden på te
 Med pianomusik man där också trakteras
 Och för surmulna sinnen det rekommenderas
 De tjusande toner gifver hurtigt humör
 Så att man med fåglarne kan sjunga i kör
- 6 Från kafét jag ock så uti staden
 Och ser in i butikerna helaste raden
 Hos Hilda Santeson finnes garn till att välja
 Och böcker som händelser vet att förtelja
 Allting är där inne så ordnat och stiligt
 Warorna säljas här också rätt billigt
- 7 Hos Wilhelm Danielsson finnes kaffe att köpa
 Samt toback, cigarrer för dem som vill röka
 Och postporton säljes för en tiodels krona
 I apoteket intill blir man för sjukdommar botad
 En "sybehörshandel" här också skall finnas
 Samt hattar och hanskar med mer vill jag minnas
- 8 En "syatliär" här bakom sig befinner
 Fröken Hellberg den sköter och kunder hon vinner
 Fruar och Fröknar hit kommer så jerna
 Ty klädningar sys här så fina mordärna
 Äfven jag en stund mig här tänker dröja
 När fröken tillklipper och syr mig en tröja
- 9 Nu tittar jag in i "Herr Ströms tryckeri"
 Det vore just skamligt att där gå förbi
 Der finnes det böcker samt papper kuvert
 Wisitkort här tryckes så stiligt och nätt
 Nu törs jag ej längre här uppe mig sinka
 Sen jag öfver gatan får syn på en finka
- 10 Linialen är rak men barberaren är rakare
 Han rakar baroner han rakar skomakare
 Lundqvist han heter och saxen han sköter
 Och kunderna alltid så vänligt bemöter
 Och fröken S. Blixt hon tar konterfej fina
 Förstås om man inte sitter där och grinar
- 11 Öfver bangård och torg jag nu styr min kosa
 Och ser huru Perman gifver gubbarne snus uti dosa
 Härinne gör jag ock alltid komers
 Hos Åkerblom köper jag kött till en färs
 På mejeriet båd grädde ock mjölk fins att köpa
 Och nu öfver torget jag åter skall löpa
- 12 Hos "Ida Hahr" jag nu stannar och ser på hyasinter
 Sin vällukt den sprider midt uti vinter
 En enda så jerna jag här ville plocka
 Sen går jag till Malmström igenlöser min klocka

- Jag hoppas hon visar hur tiden framskrider
Att jag ej blir före ett årtal med tiden
- 13 Hos Kilgren och Johansson finnes tyger så täta
Som mota för kölden, snöslask och väta
I Karlsson matvaruhandel man kan få sig ett mål
Af anjovis och hummer så mycket man tål
Men om för mycket man äter man kan sig ej bocka
Därför bäst hos "Lindell" gå ock se på en klocka
- 14 Bagare Andersson kringlor och bullar kan baka
På köpet han skänker ju hålet på kaka
Hos slaktare Eriksson finnes båd skinkor och stekar
Men om jag går förbi han nog inte förnekar
I stället jag stannar och betraktar kasino
Därinne de spela helt säkert domino
- 15 Will man ha pressad den hemväfda väfven
det får man i Lurströmska granbytes afferen
Och vill man ha strumpor och präktiga vantar
Fru Hällberg dem säljer blott man har slantar
Och bäst att sig kläda ock ej gå och frysa
Ty då kommer snufvan man börjar att nysa
- 16 Hos "Augusta Andersson" tänkte jag köpa en kappa
Men ännu den gamla duger att lappa
Klädningsstyg har hon båd blommiga och släta
Samt ljusa och mörka ock afviga räta
Men jag glömt begära af profver en bit
Ty brådtom jag hade till konditorit
- 17 Hvad variteter här finnes konfekter så söta
Ock dofter af bakverk här kunderna möta
Här tårtor beställas när årtalen fyllas
Och äfven när stoftet i jorden skall myllas
Ja i sorg i glädje man bakverk får äta
Ock ej låta sorgerna på lifstråden fräta
- 18 Bryggarn brygger sitt julöl ock dricka
Och många nog dricka tills de börja hicka
Men därför jag står ej ock reflekterar
Ty därför nog ingen sitt ölkrus sederar
I stället så går jag att sköta afären
Hos Hällströms jag köper en mössa af bäfver
- 19 Till jernhandeln går jag att köpa kastrul
Som lyser så vackert likt rödaste guld
Hos "Karl Fredriksson" trädet förädlas så bra
Med kastrullen under armen ditåt vägen jag tar
Ock ser på byråar samt soffor ock skänkar
Kanske finnes äfven pallar och väggfasta bänkar
- 20 Hos "Lufvén" jag ej varit ock sett i butiken
Så kan jag ej säga jag där blef besviken
Hos Wicktor Olsson jag varit ock sett på ett fat
Hvarpå man i köket brukar lägga upp mat
Cacao finnes ock sill uti tunnor
Men aldrig jag frågat om där säljes trummor
- 21 Min rund är nu slutad och slutad är dagen

- Till min värdinna jag vänder i ett hus uti staden
 Då åter jag varsnar här finns en modist
 Muffar här finnes och präktiga kragar
 Detta Herr Bore ej säkert behagar
- 22 Hos bokbindare Roos inlemnar en bok
 Ty bandet är trasigt och bladen på tok
 Han gör det åter så fint elegant
 Med stiliga permar och band så bastant
 Så här uppe ni böcker bör lemna
 Ty starka de blifva ock banden ej remna
- 23 I Robert Grönqvist verkstad roligt vore att blicka
 Ock se smederna hamra på jernet ock nicka
 Åt töserna sina när de kaffet ditbära
 Det smederna gärna ock smakligt förtära
 Ock alldrig jag tittat i guldsmedens gömma Ty lätt
 uti staden man kan sig förglömma
- 24 I Tingshuset jag varit och hört på predikan
 Ock på frälsningsarmen hört soldaterna skrika
 I kapell ock misionshus jag varit en gång
 Och hört huru vackert de sjungit sin sång
 I salongen jag varit dock alldrig på bal
 Men har just däröfver ej heller fått kval
- 25 Godtemplare finnes här också blåbandister
 Dem alla jag älskar som äro nykterister
 Dock hatar jag ingen som måttligt kan supa
 Blodt de på gatan ej rullar framstupa
 Men säkert det är dock ej rusdrycker smaka
 I stället ta kaffe ock därtill en kaka
- 26 Nu hoppas jag herrskapet ej blifver stötta
 Ty sjelf är jag glad fast skorna är nötta
 Men sådana Färdig har till att sälja
 Kanhända till Påsk jag ett par där skall välja
 Ty rädd bör man vara just om sig i år
 Då man i viktiga skottåret går
- 27 Till sist får jag tacka för alla visiter
 Snart vintern är slut ock då hemåt jag smiter
 Till hydd på kulle du min barndom förflutet
 De sällaste dagar ur lifvet förflutet
 Där fåglarna sjunga ock lunderna grönska
 Hvad skönt kan man mera i lifvet sig önska?
- 28 Ock viljen i veta hvem det skrifvet har
 Så är det en bondflicka som skrattar alla dar
 Mitt hem det finnes i Södermanland hemmet är sig likt
 Adress: är st. Munkebo postation Björkvik.

Katrineholm den 14 Mars 1896

Katrineholmsvisa.

I Södermanland finnes en "jernvägstation";
 Den börjar, och slutar vid grisarnes mon,
 Katrineholm, är dess namn.
 Och mer få ni veta, om nyfikenheten
 Er der plägar, och retar.
 Fast mycket jag vet ej jag ej länge här varit
 Några veckor, dock redan, än tiden här varit

Wid "stationen" det var ju jag först skulle börja
 Där är de ej ledna, och gå ej, och sörja
 "Stygossarne" glada ju, är och galanta
 Klädda i sockar så blåa bastanta
 Med knappar så vackert i solen ses blänka
 De maskiner, och vagnar helt säkert Hoplänka

"Klart" Hör man här sopas midt uti natten
 Signalerna lysa som ögon på katten
 I köld, och i värme i storm, och i bläst
 Gossarne, alltid här, är på sin post
 Och något jag vet, om, deras bedrifter
 De förse sig förlofva och sedan sig gifter

Nu tittar jag in i hotellet, det granna
 Där serveras, det kaffe i koppar och kanna
 Och mat kan jag tänka fast på den jag ^{omskat} ej
 Men brödet till kaffet, de säkert här bakat
 Seiner sig, assning får man af froknar så. Twicka

RANDALIN

STYRBJÖRN BERGELT | ROLAND HÅKANSSON

Ny LP med Styrbjörn Bergelt

Styrbjörn Bergelt - en av våra främsta spelmän på äldre folkliga musikinstrument har kommit med en ny LP. Denna gång tillsammans med Roland Håkansson.

Många folkmusikvänner känner till Styrbjörns skiva Tagelharpa och Videflöjt som fick Svenska Grammofonpriset 1980.

Även på den nya skivan finns flera av våra äldre instrument - stråklarpa, videflöjt, gethornsflöjt och kantele - men denna gång i oväntat sällskap med synthesizers, piano, elektrisk och akustisk gitarr och rytmbox.

Randalin är "ett möte mellan synthesizerns oändliga ljudlandskap och de äldsta nordiska folkinstrumentens klangvärld och traditioner".

Musiken är influerad av klanger från vår äldre folkmusik. Till skillnad mot många andra vidareutvecklingar från det folkliga materialet kallas musiken inte folkmusik. Och den är det givetvis inte heller. Men MUSIK - med spännande klanger men utan framträdande rytmiska element.

I många stycken får jag associationer till Ralph Lundstens natursymfoni Strömkarlen när jag lyssnar till Styrbjörns och Rolands musik.

Du som enbart köper folkmusikskivor har inte mycket att hämta från Randalin men är du intresserad av spännande klanger och musikaliska experiment bör du skaffa plattan!

Arne Blomberg

SANKTE PER och JOGGAREN

folksaga

av Bernt Olsson

Det hände sig för ej länge sedan att Sankte Per beslöt göra en vandring på jorden, något som han ej gjort sedan medeltiden, då han stundom vandrade här nere för att se huru människor levde, näpste de högmodiga och fåvitska och bistod de arma och olyckliga. Så ville han nu återigen göra, och han iförde sig en åldrig och sliten klädebonad och nedlade i sin ränsel en torftig matsäck samt 1695 års psalmbok, den Jesper Svedberg en gång medbragt till Himmelens port. Så begav han sig åstad.

Han vandrade vägen utefter. Den jordiska luften var tung att andas, ty många bilar körde förbi med hast.

- Sålunda hava de redan uppfunnit dessa självgående vagnar. Brådskan är stor på jorden, tänkte Sankte Per och suckade

Så mötte han en man som gick mycket fort. Denne var iförd en tätt åtsittande klädnad, på bröstet prydd med orden Chose Life. Någon kappa bar han icke, ej heller ränsel eller stav. Sankte Per hejdade honom och åtsporde honom vadan han kom och vart han ilade åstad med sådan brådska. Mannen höll in sina steg, såg spörjande på Sankte Per och genmälte:

- Jag heter Åkesson, och jag är ute på min dagliga gåingrunda. Gåing medför positiva effekter på hela organismen. Det är min lösning till ett skönare liv, helt enkelt.
- Du har då intet egentligt mål - intet ärende?
- Jag ägnar mig åt gåing för att nivå-mässigt höja upp min prestationskapacitet både psykiskt och fysiskt. Det är just det som är min målsättning, och det är ett faktiskt måste idag för de flesta kategorier av människor. Och det är en av anledningarna till att jag vidtagit vissa åtgärder för att initiera och starta upp en gåingkampanj i kommunen för att höja aktivitetsnivån på motionssidan. Det har mött en enorm respons! Initiering av den typen av åtgärder på friskvårdssidan tror jag kan ge positiva och statistiskt säkerställda resultat inom hälsoläget i sin helhet.

- Din traktan och åstundan är då att göra gott bland människorna?
- Exakt! Jag upplever att vi människor måste serva varandra bättre. Självt ställer jag gärna upp för alla dom som av olika anledningar står i en taskig sits på något sätt, och jag tar gärna personliga initiativ för att förbättra deras situation.
- Nåväl, genmälte Sankte Per. Jag skall ock giva dig makt härtill. Ty du skall veta att jag själv är stadd på vandring i akt och mening att göra de gärningar som lända människor till båtнад. Idag ärnar jag utföra trenne undergärningar, och dig vill jag för ditt goda hjärtas skull bekläda med kraft att ock utföra trenne mirakler, och detta efter ditt eget skön.

Åkesson betraktade med förundran den vördnadsbjudande, ehuru fattigt klädde mannen, vars änne tycktes omgivet av en strålkran, måhända bildad av morgonsolens ljus. Hans gestalt förde Åkessons tankar till en ikonbild, den han en gång skådat i ett konstlexikon. Han sade:

- Okej! Om man definierar "underverk" som en resultatmässigt optimal konsekvens av ett agerande utifrån en speciell viljemässig inriktning, så kan man kanske rationellt förklara....

Sankte Per avbröt honom i det han sade:

- Följ mig åt! Tre gånger skall du se mig utföra de gärningar som människor kalla underverk. Tre gånger skall ock du förlänas den styrka som gör dig mäktig någon kraftgärning. Trenne mirakler skall du göra till andras fromma, ej fler. Vill du det?
- Okej, genmälte Åkesson.

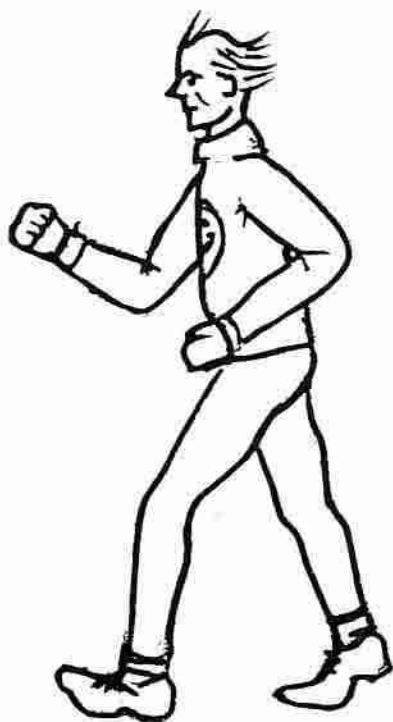
De gingo så och nalkades den stad, varest Åkesson bodde. Nära vägen låg en förfallen, urgammal stuga i en vanskött trädgård med mossiga äppelträd. En skäggig åldring stappade mödosamt den grönskande trädgårdsgången framföreåt, på väg mot brevlådan. Hans grånade och värkbrutna gumma stod i farstugudörren med en skärmössa i handen och ropade efter honom:

- Hördu! Ta på dej mössa! Du skulle inte gå ut barhudda, du kan ju dra på dej någe älande. Att du jämt ska varä så ennviser!

Men den gamle muttrade blott till svar i det han rotade i brevlådan.

Sankte Per talade till den gamle och sade:

- Vill du bliva frisk i dina ben?
- Dä tror ja dä! Dä ä så mycke en skulle göra i trögårn, å en skulle rustä mä stuga mä - fast en orkar inte mä't. Så ja ha så mycke funderä på va en ska görä mä den här skiten. Å gumma mi ho ä prisiss förlora' i skanko, å ho ä så älendiger så dä ä mä nö' ho kommer ur sänga på morna. Så en skulle önskä att ho vurte hörker - då vurte dä le nån rå.

- Det skall ske dig så som du vill, sade Sankte Per, och i detsamma slängde gubben käppen och begynte dansa och hoppa.

- Va tar du dej te! skrek gumman och kom löpande efter trädgårdsgången.

- Ja ä ä mä rematisten! Å du ä ju frisker du mä! skrek gubben utom sig av glädje. Dä ä han dännä! Han sa barä någe gussoll å då va dä sôm om nån hadde tajji tag i mej å rystä mej, å sen så va ja bra!

- Dä får vi tackä allrä mjukäst, sade gumman. Hon log av osäglig fröjd. Hon fortsatte:

- Å nu ska ja gå in å sätta på panna!.... fast dä ä dä värstä att ja har inget brö.

De trädde in i stugan, blott Åkesson dröjde ännu därute, vandrande i den vildvuxna örtgården.

De slog sig ned vid bordet, varest tända ljus spredo ett förtrollat skimmer, som speglade sig i blommiga koppar och nysilver-skedar. Gumman kände knappast igen sig.

- Nämen, jasäjerdädä! utropade hon. Har vi tårta mä?

Sankte Per log. Ty en väldig tårta tronade mitt på bordet.

Plötsligt skalv hela huset, som vore det ristat av en jättes händer, och alla lupo ut å förstugubron för att åtse vad som vore å bane. Och de trodde ej sina ögons vittnesbörd.

Den fattiga stugan var nu förvandlad till en mexitegelvilla med svart tak och svarta treglasfönster. Framför det brunlaserade garaget blänkte en ny Volvo 740. Borta voro de mossiga äppelträden, den ruggiga häcken och den ovärdade blomsterrundeln. En loggia i medelhavsstil skilde den asfalterade gårdsplanen från gräsmattan och swimmingpoolen.

Detta var Åkessons första mirakel.

- Va ha hänt mä stuga? klagade gumman. Ho som va så rar! Å äppelträna....

- Å veboa ä te kos! jämrade sig gubben.

- Var tröst! En dag vänder jag åter till eder. Låten Åkesson hållas, ty evad han gör, det gör han i sitt hjärtas enfald, sade Sankte Per med låg röst.

När Sankte Per och Åkesson gingo ut genom grinden, blevo de gamla varse strålkransen omkring Sankte Pers huvud.

- Dä spörs va dä va för enä, dä där? sade de till varandra, men de båda undergörarne drogo vidare.

- Det blev ett optimalt resultat men tyvärr lite dålig respons. Dom hugnades visst icke av mitt åtgärds paket, sade Åkesson, som nu tagit intryck av Sankte Pers sätt att tala.

De gingo förbi ett hus, varifrån jämrande läten och öronpinande olåt utträngde. Det var en flicka som övade sig att spela fiol, oaktat hennes färdighet ännu var ringa. Hon stod framför ett notställ med en uppslagen bok. "Vispop" stod det på dess pärm. Sankte Per räckte ut sin hand, och strax vart flickan hulpen och kunde spela de underbaraste polskor. Hennes fiol var förvandlad till ett underbart instrument, och tonerna trillade fram som pärlor under hennes flinka fingrar. Detta var Sankte Pers andra mirakel.

Så kommo de att gå jämte ett hus, varest en gammal skolfröken bodde. Hon spelade på en gisten tramporgel och sjöng Hultmans solskenssånger med sprucken röst. Åkesson tittade in genom fönstret och mumlade något

Strax fick den gamla blått, välfriserat hår och glasögon med diamanter. Hon satt vid en Yamaha elorgel, och det fattiga rummet fylldes av vackra möbler: hörnsoffan Flash med chintzkuddar, bokhyllan Fantasy, fåtöljen Softline och sängen California Dream. På soffbordet Key West i rotting och glas låg Judith Krantz' roman Jag tar Manhattan. Detta var Åkessons andra mirakel.

Sankte Per gladdes i sitt sinne att han ej lovat den varmhjärtade mannen fler än tre underverk.

De ärnade sig att gå vidare, men vid en sidogata fingo de se en sorglig syn. Där låg Valles sportaffär i ett grönfläckigt och ovårdat hus. I skyltfönstret rådde oreda. En segelbräda fanns där med en textad skylt: SEGELBRÄDA 2000 kr jemt och därtill en cykel, ett par skidor samt några träningsoveraller och andra persedlar. Allt tycktes blekt och dammigt. Bakom staketet gick hustru Lisa i trädgården och bar en gul plasthink med en mager skörd av maskättna morötter.

- Ve mig! suckade hon. Det vart inget i år. Och äpplena vart bara maskfrat. Och Valle får inga kunder.

Så klagade hon.

Valle satt trött och håglös på trappan till sin folktomma butik. Han petade tänderna med en tändsticka och spottade.

- Vi måste agera på något sätt, för dom här människorna har problem, helt klart, mälte Åkesson viskande. Låt mej fixa affären!

- Gör det som ditt hjärta bjuder dig, svarade Sankte Per. Självs ärnar jag vandra i trädgården.

Och Sankte Per steg in i trädgården, och där han gick slog astrarna ut sina praktfulla blommor. I hans fjät följde solstrålarna efter, och när han med sin hand rörde vid träden, fylldes deras grenar av röda frukter. Hela trädgården prunkade snart i osäglich rikedom, och hans hustru Lisa förstummades av hänryckning härvid. Fattigt klädd men konungslig i sitt armod skred Sankte Per genom trädgården. Därefter trädde han åter ut på gatan och ställde sig att betrakta affären.

Här hade Åkesson utfört sitt tredje mirakel. Butiken var redan fylld av köplystna människor. En lysande skylt satt över dörren.

VALLE's SURF- & SKI SHOP.

Your Dealer in this Area.

Så stod det, och därtill

Enjoy Skiing!

I skyltfönstret, där allt var fejat och ansat, lyste bjärta skyltar betraktaren till mötes:

WINDSURFING CHOCKPRIS 1998:--

VRÅLREA på VALLE's SPORTSWEAR:

SWEATSHIRT - PASSAPÅPRIS 99:98

SKIPANTS 499:--

Det som nyss hetat VINDTYGSJACKA och kostat 350 kronor hette nu WINDBREAKER och kostade 398:80.

Ungöraren trädde fram.

- Är du nöjd med ditt verk? sporde Sankte Per.

- Jag har upplevt det mycket positivt - ja! förklarade Åkesson. Det är kul att kunna ställa upp för sina medmänniskor, och att ha sådana här enorma resurser till förfogande har varit helt fantastiskt. Emottag mina tacksägelser. Ha en bra dag! Vi ses!

- Vi ses vid Himmelens port en dag. Det är min tro att den kommer att upplätas för dig, sade Sankte Per och log litet bekymrat men ändå hult.

Åkesson bjöd avsked, lopp dädan och joggade åstad hemåt. "Twist and shout for your active Body", stod det på hans rygg.

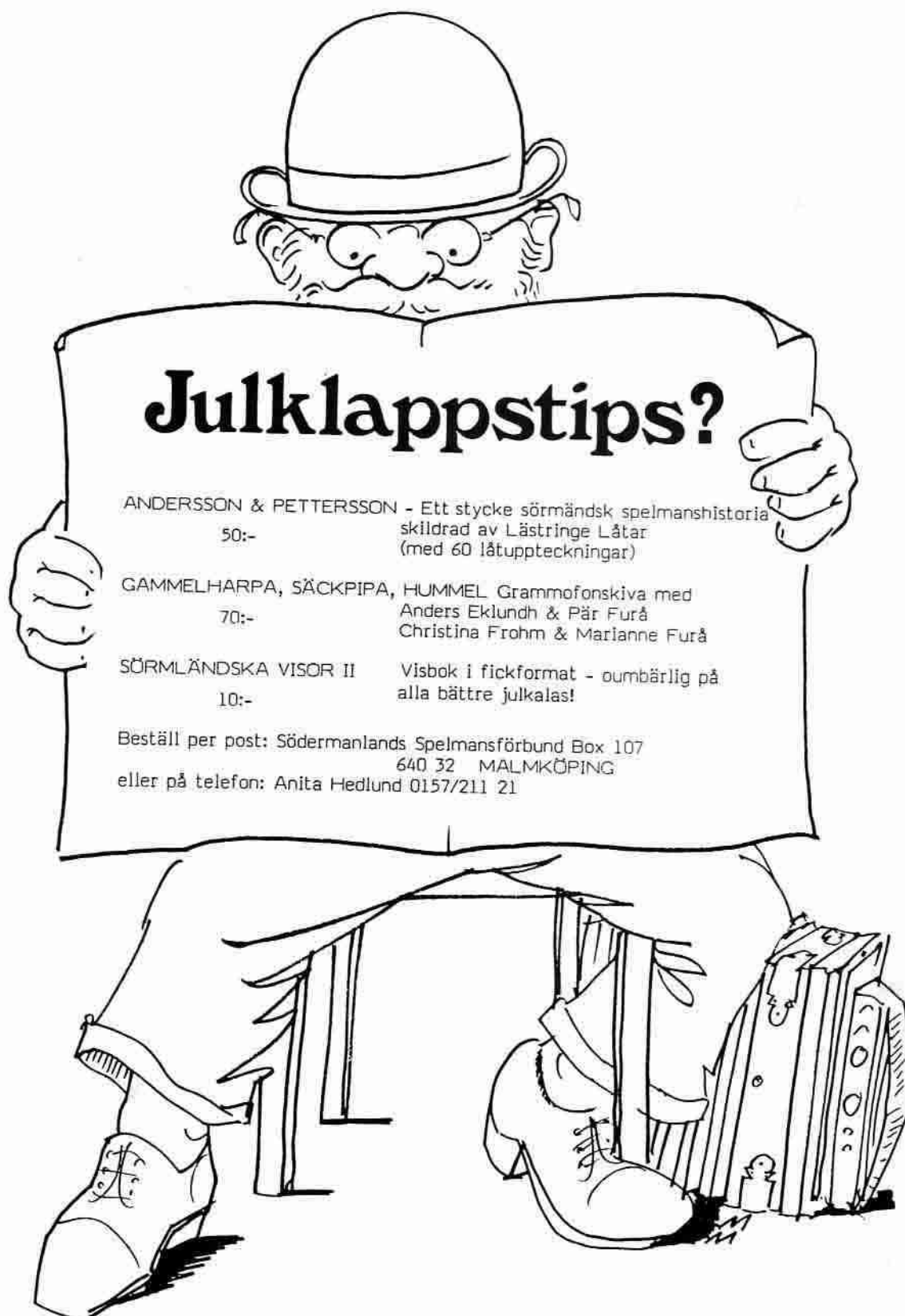
Sankte Per gick åter in i den förvandlade örtagården och satte sig vid trädgårdsbordet. Han upplät sin ränsel, framtog sin bok och begynte läsa däri.

Lisa kom med en kaffebricka.

- Jag förstår inte..., sade hon, det vart så soligt och varmt så en kan sitta ute.

Hon satte sig jämte Sankte Per och vände ansiktet mot solen. Luften var ljum och stilla. Blommor strålade i mångahanda färger och förhöjde genom sin prakt den dejliga örtagårdens fägring. En liten fågel satte sig på bullfatet, och strax begynte den sjunga och sang så fagert som komme den med bud från paradiset.

Julklappstips?

ANDERSSON & PETTERSSON - Ett stycke sörmändsk spelmanshistoria
50:- skildrad av Lästringe Låtar
(med 60 låtuppteckningar)

GAMMELHARPA, SÄCKPIPA, HUMMEL Grammofonskiva med
70:- Anders Eklundh & Pär Furå
Christina Frohm & Marianne Furå

SÖRMLÄNSKA VISOR II Visbok i fickformat - oumbärlig på
10:- alla bättre julkalas!

Beställ per post: Södermanlands Spelmansförbund Box 107
640 32 MALMKÖPING
eller på telefon: Anita Hedlund 0157/211 21